

Проф. д-р Љубица Кардалевска-Радојкова, авторка на книгата *Мојот прв зборовник од Лазарополе – Бележник и јазична вежба*, одговара на нашите прашања, а по повод објавувањето на нејзината книга од страна на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје во 2022 година.

Интервјуто го даваме во прилог.

1. Вие сте автор на *Мојот прв зборовник од Лазарополе – Бележник и јазична вежба*. Самата го посочувате Лазарополе, со својот специфичен раскошен говор како вистински културолошки (па и јазичен) изолат. Какво е значењето на роднокрајниот идентитет од лингвистички аспект, особено во мигови кога треба да браниме нешто што е цврсто вкоренето и длабоко втемелено?

Во лингвистичката класификација месниот говор се толкува како најмала територијална јазична единица. Предмет на споменатиот наслов е говорот на Лазарополе како географски простор, кој спаѓа во пошироката категорија западно наречје составено од повеќе дијалекти на македонскиот јазик меѓу кои и

мијачкиот. Месните говорикако конкретен идиом поседуваат јасно дефинирана структура и инвентар. Токму конкретизираната и востановена структура и лексички фонд со јасно издиференцирани, притоа нијансирани значења на зборовите упатуваат на тоа дека јазикот служел во секојдневната комуникација меѓу населението, но и дека интензивно и подолготрајно опстојувал рафинирајќи ја употребата во недвосмислени и јасно определени контексти.

Потврда за таа постојаност се и достапните дела во пишана форма, кои хронолошки се протегаат во подолг временски континуум, а воедно претставуваат исклучително богат ресурс и корпус на текстови податлив за анализа на сите јазични рамништа, но и за издржана научна аргументација во одбрана на научната теза за конзистентноста не само на ниво на предметниот говор, туку и на дијалектот кој со незначителни варијации е присутен на поширокото географско подрачје во кое се користел и сè уште се користи во населбите во кои активно живее население, а тоа е малореканскиот говор.

И навистина со јазичните и културолошки црти, може да се оквалификува (верувам како и секоја друга заедница) како јазично-културолошки изолат, како што Вие убаво го портретиравте во прашањето.

Првичната фасцинација за мене дојде од сознанието за неверојатната кодираност и многуслојност на овој

дијалект воопшто и за месниот говор конкретно. Едновремено, не можете да не се навратите на лингвистички тези за јазикот како фактор во начинот на перцепција на стварноста. Во овој случај јазикот во содејство или како одраз на воспоставената културолошката рамка на ова тло создава една навистина посебна визура. Вие се изразувате низ определени термини што се одраз на концепти не секогаш еднозначни. И само животот или активното и свесно набљудување на говорот или на пишаните текстови на дадениот идиом ви овозможува увид во спознајниот свет, културолошката матрица, општествените прилики и историски миг.

Оние кои твореле, кои секојдневната интеракција ја воде преку овој идиом се разбира најавтентично можат да ја доловат смислата на искажаното.

Токму таа кодираност и повеќеслојност, уникатен збир од лексички средства од различно потекло кои на тлото добиле недвосмислено значење познато само на говорителите на тој идиом, го прави сериозен кандидат во својствата за идентитетско распознавање и чувство на припадност.

Собраната граѓа дава обемен материјал за социолингвистичка анализа, показатели за јазиците во контакт, движењата на населението, потребата од интеракција со претставници на друг јазик, како и за

значителен дијахрониски пресек за развојните фази на македонскиот јазик по временската оска.

Подлабоко проникнување во овие показатели може да понуди издржани аргументи во случај на (иако беспредметна и депласирана) проблематизација.

2. Оваа публикација е наменета за деца.

Раскажете ни за што поточно се работи, како Вие интимно би ја опишале приказната зад Вашево тесно-фокусирано, но значајно дело во пошироки рамки? Од каде дојде инспирацијата, што Ве заинтригира да истражувате?

Најнапред увереноста, потпирањето на старата латинска изрека дека само запишаното останува (*Verba Volant scripta manent*). Поривот доаѓа одчувството за неопходноста од спречување на прилично извесен и можен прекин на пренесувањето на овој говор на новите генерации млади говорители, кои се помалку се изложени на овој дијалект што е природно и очекувано. Хипотетички, допуштањето да се создаде празнина или прекин, би можело во некој подоцнежен период да се оцени како негрижа и неодговорност не само во однос на сочувување на јазикот како нематеријално добро, туку и

сочувување на сиот духовен и мисловен свет кој се изразува со и преку него и кој не може веродостојно да се пренесе без употреба токму на изворниот идиом.

Ова издание како четиво е наменето за младата популација сфатена пошироко (за деца и младинци). Издвоената содржина, колажниот формат во кој се распределени јазичните вежби е одраз на обид да се изнајде модус соодветен за новите генерации читатели, млади луѓе и деца на кои на некој начин ќе им се доближи оваа материја или барем свесноста за нејзиното значење.

За да ги доближите овие простори до младата генерација не мислам дека има посоодветен текст од пристапната беседа (МАНУ) на академик Анте Поповски, насловена „Детето во Мијачијата и корените на моето поетско писмо“.

3. Што ве мотивираше да пишувате за оваа наша македонска, јазична сага, па уште повеќе за специфичен дијалект на македонскиот јазик? Колку се значајни дијалектите за битисувањето на еден јазик, особено во моменти кога неговото постоење се проблематизира.

Богатството на еден јазик се крие во неговата разноличност. Дијалектите се темел на еден јазик, а нивната разгранетост показател за јазичното богатство. Младите заминуваат во урбаните подрачја, а оние кои ќе останат сè помалку зборуваат на јазикот на своите предци. За разлика од стандардниот јазик кој се негува чува преку граматиките, речниците, правописот, месните говори се јазици без писмо, тие постојат и живеат преку говорната комуникација на носителите на тој јазик. Но, токму тие живи, народни, непишани говори се истовремено и конзервативни и иновативни, живо ткиво на еден јазик. Тие се едновременно извор на податоци како поткрепа на реконструкција на историјатана јазикот. Таков е случајот и со говорот на Лазарополе: тој е еден драгоцен дел од богатиот македонски дијалектен простор и истовремено израз на специфичните промени на македонскиот јазик низ времето.

4. Блаже Конески има напишано еден есеј зошто пишува само на македонски јазик, спротиставувајќи се на заложбите на неговите пријатели „да пишува и на други јазици заради меѓународна слава“. Дали ќе одекне погласно и подалеку стандардниот јазик доколку се твори дијалектолошка книжевност,

а воедно и со цел зачувување на одреден „специфичен суб-јазик внатре во јазикот“, како што на пример тоа го прави еден Марк Твен, како типичен претставник на американскиот книжевен „регионализам“?

Нашиот великан Блаже Конески ни оставил богато завештание кое бара негово постојано препрочитување. Поенти кои би можеле да ги издвоиме во овој контекст, а споменати во бројни осврти се неговите пораки дека грижата за јазикот треба да ја делат сите како и тоа дека македонскиот јазик може да биде загрозен само однатре.

Во врска со вториот дел од Вашето прашање, владеењето на туѓ јазичен код или на повеќе странски јазицине само што претставува докажанакогнитивна предност, туку едновременно и не помалку важно и културолошка предност, како и истенчена свесност за поинаквите поимања на светот во различни култури, што во денешниот глобализиран свет и изразена мобилност е суштествено важно.

Сепак, сред овој вител на глобализација, со сите нејзини придобивки, потфатите од овој вид лично ги доживувам како повик за присетување, навраќање, сочувување на културолошките и јазични специфики на матичното тло од кое потекнуваат нашите предци.

Независно од тоа каква е перцепцијата на дијалектите вон нивните матични говорни подрачја, заедничкиот живот на книжевниот јазик и дијалектите е можен.

Во овие редови се наведени наслови на прозни творби од кои голем дел се напишани на лазарополски дијалект. Тие претставуваат значаен корпус, што за истражувачите лингвисти може да послужат како податлива база за јазични проучувања. Низ методологијата на обработка во корпусната лингвистика, тие се богата граѓа, во квантитативна и квалитативна смисла, што во себе содржи можни одговори на повеќе нивоа на јазична анализа. Преку печалбарството кое било изразено, населението било во контакт со други јазични и културни средини, а влијанијата од тој контакт по различни основи оставиле свој белег и во јазикот. Сето тоа резултира со јазично богатство како медиум низ кој го изразуваат својот мисловен и духовен свет воопшто како и начин на живот и вредносен систем.

Воедно, со задоволство би сакала да напоменам дека Лазарополе може да се гордее со вљубеници и чувари на неговото нематеријално богатство. Имаме воспоставено одлична соработка со Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, што се јавува и во улога на издавач на оваа книга, но соработката

продолжува и во други јазични проучувања од оваа област. Исто така, би ја споменала и соработката со Истражувачкиот центар за ареална лингвистика при Македонската академија на науките и уметностите, со тоа што мапата на дијалекти во претстојната ажурирана форма ќе го содржи и месниот говор на Лазарополе преку автентичен аудиозапис.

Културата на паметење се негува во разновидни форми кои бележат континуитетна заложбите на тлото на Лазарополесо што се спречува настанување прекин, празнина или препуштање на тековите на времето.

5. Која е вашата лична визија за македонскиот јазик? Што сèе потребно да го развиваме, негуваме, зачуваме, и можеби најважното, колку се важни дијалектите за зацврстувањето на нашите јазичните позиции од социолингвистички, културолошки па и од политички план/аспект?

Стандардниот јазик е заснован на утврдени фонетски, морфолошки, синтаксички обрасци кои ја сочинуваат неговата норма. Стандардниот идиом и неговата норма се усвојуваат низ образовниот процес и

верувам дека е исклучително важно да се негува свесноста за него во сите сегменти, како и да се посветува внимание на неговите изразни можности.

Денешните генерации млади се изложени на странските јазици, удобно се чувствуваат во нивната употреба како медиум, но може да се забележи една невообичаена и парадоксална појава, а тоа е прибегнување кон збор на странски јазик (најчесто тоа е англискиот), во неможност да се изнајде соодветен термин на мајчиниот македонски јазик.

Споредбената компонента во овој текст е доминантна токму заради идејата по аналогија, тој тип на компарација (македонскиот литературен јазик наспроти дијалектните еквиваленти), да се примени и на ниво на стандарден јазик наспрема соодветниот странски јазик. Компаративниот и контрастивен приод се исклучително значајни во развивањето на свесноста за богатството на јазикот (на мајчиниот јазик, конкретно на мајчиниот македонски јазик и на странските јазици).